

Š E T N J A

„Što ćeš ti ovdje, momče?“
„Ništa.“
„Zašto onda tu stojiš?“
„Tako.“
„Znaš li već čitati?“
„O, da.“
„Pa koliko ti je godina?“
„Navršio sam devet.“
„Što ti je draže: čokolada ili knjiga?“
„Knjiga.“
„Zbilja? Baš lijepo. Zato znači tu stojiš.“
„Da.“
„Zašto odmah nisi tako rekao?“
„Tata me grdi zbog toga.“
„Aha. A kako se zove tvoj tata?“
„Franz Metzger.“
„Bi li htio ići u neku stranu zemlju?“
„Da. U Indiju. Ondje ima tigrova.“
„I još?“
„U Kinu. Tamo je golemi zid.“
„Sigurno bi se htio popeti preko njega?“
„Predebeo je i previsok. Nitko ne može preko. Zato je i sagrađen.“
„Što ti sve znaš! Puno si toga već pročitao.“
„Jesam, stalno čitam. Otac mi oduzima knjige. Htio bih ići u kinesku školu. Ondje se uči četrdeset tisuća slova. Ne bi sva stala u knjigu.“

„To samo tako zamišljaš.“

„Izračunao sam.“

„Ali ipak nije točno. Pusti ove knjige u izlogu. Sve je to loše. U džepu imam nešto lijepo. Čekaj, pokazat ću ti. Znaš li kakvo je to pismo?“

„Kinesko! Kinesko!“

„Baš si bistar dječak. Jesi li već prije vidio koju kinesku knjigu?“

„Ne, pogodio sam.“

„Ova dva znaka su ime, Meng Ke, filozof Mencije. On je u Kini bio važan čovjek. Živio je prije 2250 godina i još ga uvijek čitaju. Hoćeš li to upamtiti?“

„Hoću. Ali sad moram u školu.“

„Aha, na putu u školu gledaš knjižare? A kako se zoveš?“

„Franz Metzger. Kao otac.“

„A gdje stanuješ?“

„U Ehrlichstraße 24.“

„I ja ondje stanujem. Ali uopće te se odande ne sjećam.“

„Uvijek skrećete pogled kad netko ide po stubama. Poznajem vas već dugo. Vi ste gospodin profesor Kien, ali bez škole. Mama kaže da niste profesor. Ja vjerujem da jeste, jer imate knjižnicu. To se ne može ni zamisliti, kaže Marie. Ona je naša kućna pomoćnica. Kad narastem, želim knjižnicu. Ondje moraju onda biti sve knjige, na svim jezicima, pa i ovakve kineske. Sad zbilja moram požuriti.“

„I tko je napisao ovu knjigu? Sjećaš li se još?“

„Meng Ke, filozof Mencije. Prije točno 2250 godina.“

„Odlično. Smiješ jednom doći u moju knjižnicu. Kaži domaćici da sam ti to dopustio. Pokazat ću ti slike iz Indije i Kine.“

„Odlično! Stižem! Sigurno dolazim! Danas poslijepodne?“

„Ne, ne, momčiću. Imam posla. Najranije za tjedan dana.“

Profesor Peter Kien, visok, mršav muškarac, znanstvenik, ponajprije si-nolog, gurnuo je kinesku knjigu u već punu torbu koju je nosio pod rukom, brižljivo je zatvorio i gledao za pametnim dječakom sve dok ga nije

izgubio iz vida. Škrt na riječima i mrzovoljan po prirodi, predbacivao je sam sebi što je započeo razgovor bez nužnoga razloga.

Za jutarnjih šetnji između sedam i osam sati običavao je baciti pogled u izlog svake knjižare pored koje bi prošao. Gotovo obradovan, utvrdio je da se šund i prljavština sve više šire. Posjedovao je najvažniju privatnu knjižnicu u ovome velikom gradu. Sitan izvadak iz nje uvijek je nosio sa sobom. Njegova strast prema knjižnici, jedina koju je još sebi dopuštao u strogome životu ispunjenom radom, prisilila ga je na mjere opreza. Knjige, i one loše, lako bi ga primamile da ih kupi. Većina knjižara srećom se otvarala tek nakon osam sati. Ponekad bi se kakav naučnik sa željom da pridobije šefovo povjerenje pojavio i prije pa čekao prvoga namještenika od kojega bi svečano preuzeo ključeve. „Tu sam od sedam!“ povikao bi ili bi rekao: „Ne mogu ući!“ Tolika revnost lako bi prešla na Kiena; morao se svladati da smjesta ne pođe za njim. Među vlasnicima manjih trgovina često je bilo ranoranilaca koji su od pola osam bili nečim zabavljeni iza otvorenih vrata. Unatoč tim iskušenjima Kien bi potapšao napunjenu torbu. Držao bi je priljublenu uz tijelo, na poseban način koji je izumio da bi što većim dijelom tijela bio s njom u doticaju. Rebra su je osjećala kroz tanko, loše odijelo. Nadlaktica je utonula u udubinu sa strane; točno joj je pristajala. Podlaktica je služila kao oslonac odozdo. Rašireni prsti prelazili su svim površinama za kojima su osjetili želju. Pretjeranu bržnost sebi je opravdavao vrijednošću sadržaja. Ako bi torba slučajno pala na tlo, otvorio bi se zatvarač koji je svakoga jutro provjeravao prije nego što bi krenuo, a upravo u tom opasnom trenutku stradala bi dragocjena djela. Ništa nije mrzio više od prljavih knjiga.

Kad je danas na putu kući zastao pred izlogom, iznenada je dječak stao između njega i izloga. Kien je taj korak doživio kao neotesan. Mjesta je bilo dovoljno. Uvijek bi stao na metar udaljenosti od izloga; usprkos tome s lakoćom je čitao sva raspoloživa slova iza stakla. Oči su mu funkcionirale kako bi god htio; za četrdesetogodišnjaka koji po cijeli dan sjedi nad knjigama i rukopisima ta je činjenica važna. Jutro za jutrom njegove bi oči

dokazivale kako im je dobro. U odmaku od knjiga ponuđenih na prodaju i knjiga za javnu posudbu iskazivao se njegov prijezir koji su one, uspoređene s nespretnim i teškim djelima iz njegove knjižnice, zasluživale u velikoj mjeri. Dječak je bio malen, a Kien neobično dugačak. Lako je mogao gledati preko dječaka. No svejedno je očekivao više poštovanja. Prije nego što ga je opomenuo glede njegova ponašanja, maknuo se ustranu da bi ga promatrao. Dječak je promatrao naslove knjiga i polako i tiho pomicao usnice. Pogled mu je uporno klizio od sveska do sveska. Svakih nekoliko minuta okrenuo bi glavu na drugu stranu. Na drugoj strani ulice, nad urarskom radionicom, visio je golemi sat. Bilo je dvadeset do osam. Maleni se očito bojavao da će propustiti nešto važno. Nije obraćao pozornost na gospodina iza sebe. Možda je vježbao čitanje. Možda je učio naslove napamet. Postupao je s njima jednakomjerno i pravedno. Točno se vidjelo kamo usmjerava pogled.

Kien se sažalio nad njim. Nad tim bijednim materijalom kvario je svoj svježih duh, možda već gladan čitanja. Poneku će jednu knjigu kasnijih godina pročitati samo zato što mu je naslov poznat od malih nogu. Kako ograničiti prijemčivost prvih godina? Čim neko dijete nauči hodati i slovati, izloženo je nemilosti kolnika loše izgrađene ceste i robe nekoga trgovca koji se, vrag zna zašto, bacio na knjige. Dječaci bi trebali odrastati u važnoj privatnoj knjižnici. Svakodnevno ophođenje samo s ozbiljnim duhovima, mudro, tamno i prigušeno ozračje, uporno navikavanje na najveći red, kako u prostoru tako i u vremenu – koji bi okoliš bio pogodniji da takvim nježnim stvorenjima pomogne u prevladavanju vlastite mladosti? Jedini čovjek u ovome gradu s ozbiljnom privatnom knjižnicom bio je sam Kien. Nije mogao k sebi uzeti nikakvu djecu. Rad mu nije dopuštao nikakva odstupanja. Djeca galame. Čovjek se njima mora baviti. Za brigu o njima potrebna je žena. Za kuhanje je dostatna obična domaćica. Za djecu treba držati majku. Kad bi majka bila samo majka; no koja se majka zadovoljava tom svojom osnovnom ulogom? U osnovi je svaka od njih žena i postavlja zahtjeve koje poštenu znanstvenik ne kani ispuniti ni u snu.

Dosad je prema ženama bio ravnodušan i tako će to ostati. Tako će i dječak ukočenih očiju i pokretljive glave biti prikraćen.

Iz sažaljenja mu se obratio protivno svojem običaju. Rado bi se bio čokoladom iskupio od svojih odgojnih osjećaja. Tu se pokazalo da postoje devetogodišnjaci koji knjizi daju prednost pred čokoladom. Ono što je uslijedilo još ga je više iznenadilo. Dječaka je zanimala Kina. Čitao je protiv očeve volje. Priče o poteškoćama s kineskim pismom intrigirale su ga umjesto da ga odbiju. Na prvi pogled ga je prepoznao a da ga nije nikada vidio. Test inteligencije položio je s odličnim. Pokazanu knjigu nije do-dirnuo. Možda se stidio prljavih prstiju. Kien ih je pogledao; bili su čisti. Netko drugi posegnuo bi prema knjizi i prljavim prstima. Žurio se, škola je počinjala u osam, no ostao je do posljednje sekunde. Obrušio se na poziv kao da je izgladnio, otac ga vjerojatno jako gnjavi. Najradije bi bio došao odmah poslijepodne, usred radnoga vremena. Živio je u istoj kući.

Kien je sebi oprostio taj razgovor. Iznimka što ju je sebi dopustio činila mu se vrijednom truda. Dječaka koji je otišao u mislima je već pozdravio kao budućega sinologa. Koga još zanima ta daleka znanost? Dječaci igraju nogomet, odrasli idu za zaradom; slobodnim se vremenom koriste za ljubav. Da bi osam sati spavali i osam sati ne radili ništa, ostatak vremena predaju se omraženome radu. Ne trbuh, nego cijelo tijelo, uzdigli su do svojega boga. Nebeski bog Kineza bio je stroži i dostojanstveniji. Čak i ako dječak idući tjedan ne bi došao, što je dovoljno nevjerojatno, imao je u glavi ime koje se teško zaboravlja: ono filozofa Mencija. Povremeni udarci, nenadano primljeni, čovjeka usmjere za cijeli život.

Kien je smiješeći se nastavio put kući. Rijetko se smiješio. Rijetko je nečija najveća želja posjedovati knjižnicu. Kao devetogodišnjak čeznuo je za knjižarom. Predodžba da bi kao vlasnik po njoj mogao hodati gore-dolje tada mu se učinila grješnom. Knjižar je kralj, a kralj nije knjižar. Za namještenika sebi se učinio premalim. Dostavljača bi se uvijek nekamo slalo. Što bi imao od knjiga ako bi ih samo kao pakete nosio pod rukom? Dugo je tražio izlaz. Jednoga dana poslije škole nije otišao kući. Ušao je u

najveću trgovinu u gradu, imala je šest izloga punih knjiga, i počeo glasno plakati. „Moram van, brzo, bojim se!“ cvilio je. Pokazali su mu kuda. Dobro je to upamtio. Kad se vratio, zahvalio je i upitao bi li mogao u nečemu pomoći. Njegov oduševljen izraz lica uveseljjavao je ljude. Još nedugo prije bilo je iskrivljeno čudnim strahom. Uvukli su ga u razgovor: znao je puno o knjigama. Činio im se pametnim za svoje godine. Predvečer su ga otpremili s teškim paketom. Vozio se tramvajem amo-tamo. Toliko je novca uštedio. Pred zatvaranje trgovina, već se mračilo, javio je da je zadaća obavljena i stavio potvrdu na pult. Netko mu je kao nagradu dao kiseli bombon. Dok su namještenici oblačili kapute, tiho se odšuljao otraga, na ono sigurno mjesto, i ondje se zaključao. Nitko nije ništa primijetio; vjerojatno su svi mislili na svoju slobodnu večer. Ondje je dugo čekao. Tek nakon više sati, kasno noću, usudio se izaći. U trgovini je bilo mračno. Tražio je prekidač. Danju na to nije mislio. Kad ga je pronašao i već stavio ruku na njega, uplašio se paljenja svjetla. Možda ga netko s ceste ugleda i odvede kući.

Oko mu se samo priviklo na mrak. Jedino nije mogao čitati, što je bilo vrlo tužno. Skidao je svezak za sveskom, listao i čak odgonetnuo i poneki naslov. Poslije se penjao po ljestvama. Htio je znati skrivaju li gore kakve tajne. Pao je i rekao: „Nisam se udario!“ Pod je bio tvrd. Knjige su bile mekane. U knjižari se pada na knjige. Mogao je pred sobom sagrađiti toranj, ali nered je smatrao zločestim, pa bi, prije nego što bi uzeo novu knjigu, prethodnu stavio na mjesto. Boljela su ga leđa. Možda je samo umoran. Kod kuće bi sad odavno spavao. Ovdje to nije bilo moguće, uzbuđenje ga je držalo budnim. No oči mu više nisu raspoznavale ni najveće naslove i to ga je ljutilo. Izračunao je koliko bi se godina ovdje dalo čitati a da se ni jednom ne izađe na ulicu i ne ide u glupu školu. Zašto ne bi zauvijek ostao ovdje! Uštedio bi za malu postelju. Majka se bojala. I on isto, ali samo malo, jer je bilo tako tiho. Plinske svjetiljke na ulici gasile su se. Naokolo su puzale sjene. Ipak postoje sablasti. Noću sve dolete ovamo i čuču nad knjigama. Čitaju. Ne treba im svjetlo, jer imaju tako velike oči. Više nije gore dirnuo nijednu knjigu, a ni dolje. Podvukao se pod pult i cvokotao zubima.

Deset tisuća knjiga i na svakoj po sablast. Zato je tako tiho. Ponekad bi ih čuo kako listaju. Čitale su jednako brzo kao i on. Naviknuo bi se na njih, ali bilo ih je deset tisuća, možda neka grize. Sablasti se ljute kad ih se okrzne, misle da ih se želi ismijati. Sasvim se skutrio; prelijetale su preko njega. Jutro će doći tek nakon duge noći. Zaspao je. Kad su otključali knjižaru, nije primijetio ništa. Pronašli su ga pod pultom i protresli da se probudi. Prvo se pravio da još spava, a onda je brzo počeo tuliti. Jučer su ga zaključali, bojava se majke, jamačno ga je posvuda tražila. Vlasnik knjižare ga je ispitao i čim mu je doznao ime, poslao ga je kući s jednim namještenikom. Neka ga ispriča kod gospođe. Dječaka su slučajno zaključali, ali inače je dobro. Šalje joj srdačne pozdrave. Majka je povjerovala i bila sretna. Sad je tadašnji mali lažljivac imao izvanrednu knjižnicu i jednako slavno ime.

Kien je prezirao laž; od malih nogu držao se istine. Nije se mogao sjetiti nijedne druge laži osim ove. I ona je bila nedopuštena. Prizvao ju je samo razgovor sa školarcem koji mu se učinio odrazom vlastita djetinjstva. Pustimo to, pomislio je, sad će osam sati. Točno u osam počinjao mu je posao, služenje istini. Znanost i istina bili su za njega identični pojmovi. Čovjek se približava istini tako što se izolira od drugih. Svakodnevice je površno klupko laži. Toliki prolaznici, toliki lažljivci. Zbog toga ih uopće nije gledao. Tko među lošim glumcima od kojih se sastoji masa ima lice koje bi ga privuklo? Mijenjali su lica prema trenutku; ni jedan dan ne bi ostali pri istoj ulozi. To je već unaprijed znao, iskustvo je u tome bilo suvišno. *On* je svoju ambiciju uložio u ustrajnost bića. Ne samo mjesec dana, ili godinu, nego cijeloga života ostao je identičan samome sebi. Ako čovjek ima karakter, tada on određuje i lik. Otkad je sposoban misliti, dug je i mršav. Vlastito je lice poznavao tek površno, iz izloga knjižara. Kod kuće nije imao zrcalo, od pustih knjiga nedostajalo mu je prostora. No znao je da je mršav, strog i koščat: to mu je dostajalo.

S obzirom na to da nije osjećao ni najmanju potrebu da primjećuje ljude, pogled je držao oboren ili podignut visoko nad njima. Ionako je točno osjećao gdje su knjižare. Mirno se mogao prepustiti svojem instinktu.

Uspijevalo mu je ono za što su konji sposobni dok kaskaju natrag u staju. Išao je u šetnju da bi udisao zrak nepoznatih knjiga; one su ga pozivale da im protuslovi, malo ga osvježavale. U knjižari je sve išlo kao po loju. Između sedam i osam ujutro sebi bi dopustio neke slobode od kojih se život drugih sastoji u cijelosti.

Iako je uživao u tome satu, red mu je bio važan. Prije prelaska prometne ulice malo bi oklijevao. Rado je hodao jednakomjerno; da ne bi morao žuriti, čekao je povoljan trenutak. Netko je nekoga glasno pozivao: „Možete li mi reći gdje je ovdje Mutstraße?“ Upitani nije odvrćao ništa. Kien se čudio; vani na ulici osim njega ima još šutljivih ljudi. Ne podižući pogled, slušao je. Kako će se postavljač pitanja postaviti prema toj nijemosti? „Oprostite, možete li mi možda reći gdje je Mutstraße?“ Pojačao je ljubaznost, ali i dalje nije imao sreće. Onaj drugi nije rekao ništa. „Mislim da ste me prečuli. Htio bih vas zamoliti da mi pokažete put. Možda možete biti tako ljubazni i objasniti mi kako da dođem do Mutstraße.“ Kienova želja za znanjem se probudila, znatiželju nije poznavao. Odlučio je pogledati šutljivoga, uz pretpostavku da ovaj ustraje u svojoj nijemosti. Nesumnjivo se zamislio i želi izbjeći svaki prekid. Ponovno nije rekao ništa. Kien ga je hvalio u mislima. Među tisućama jedan karakteran koji se opire slučaju. „Pa zar ste gluhi!?“ uzviknuo je prvi. Sad će mu drugi uzvratiti, pomislio je Kien, gubeći naklonost prema štíćeniku. Tko se može suzdržati da ne kaže ništa ako ga se vrijeđa? Okrenuo se prema ulici; trenutak da je prijede bio je tu. Iznenađen nastavkom šutnje zastao je. Još uvijek onaj drugi nije odgovarao ništa. Mogao se očekivati utoliko snažniji izljev bijesa prvoga. Kien se nadao svađi. Pokaže li se taj drugi običnim, onda će on, Kien, nesumnjivo ostati ono čime se smatra: jedini karakter koji ovuda šeće. Razmišljao je bi li već trebao pogledati onamo. Sve mu se to događalo zdesna. Ondje je divljao onaj prvi: „Ne znate se ponašati! Pitao sam vas najuljudnije! Što si umišljate! Neotesanac jedan! Jeste li nijemi?“ Drugi je šutio. „Ispričat ćete mi se! Baš me briga za Mutstraße! Svatko mi može pokazati gdje je! Ali vi ćete se ispričati! Čujete li me!?“ No onaj ga nije čuo. Time

je stekao poštovanje slušača. „Predat ću vas policiji! Znete li tko sam ja? Vi, kosture jedan! I to bi trebao biti obrazovan čovjek! Odakle vam odjeća? Iz zalagaonice! Tako izgledate! Što vam je to pod rukom? Vidjet ćete vi još! Objesite se! Znete li što ste?“

Kiena je nešto nezgodno gurnulo. Netko mu je posegnuo za torbom i vukao je. Jednim trzajem, koji je znatno nadilazio njegove uobičajene snage, oslobodio je knjige iz tuđih kandži i okrenuo se oštro udesno. Pogled mu je bio usmjeren na torbu, no pao je na niskog, debelog muškarca koji se na njega glasno derao. „Neotesanac! Klipan!“ Onaj drugi, šutljivi s karakterom, koji je i u bijesu znao držati usta zatvorenima, bio je sam Kien. Mirno je razmahanome analfabetu okrenuo leđa. Tim tankim nožem presjekao je njegovo brbljanje nadvoje. Debeli patuljak čija se uljudnost nakon nekoliko trenutaka pretvara u drskost ne može ga uvrijediti. U svakome slučaju, ulicu je prešao brže nego što je kanio. Kad čovjek sa sobom nosi knjige, valja izbjegavati navlačenje. A on je sa sobom uvijek nosio knjige.

Naime čovjek nema obvezu baviti se glupostima svakog prolaznika. Gubiti se u razgovorima najveća je opasnost za svakog znanstvenika. Kien se radije izražavao pismeno no usmeno. Govorio je trinaest ili četrnaest istočnih jezika. Neke zapadne jezike bilo je moguće razumjeti same od sebe. Nikakva ljudska književnost nije mu bila strana. Razmišljao je u citatima, a pisao u promišljenim odlomcima. Bezbrojni tekstovi zahvaljivali su mu svoj nastanak. Na oštećenim ili pokvarenim mjestima prastarih kineskih, indijskih i japanskih rukopisa padale bi mu na pamet neograničene kombinacije. Drugi su mu zavidjeli na tome što se mora braniti od preobilja. Oprezan do boli, mjesecima odvagujući, spor do zasićenja, najstroži prema samome sebi, stvorio bi mišljenje o nekom slovu, riječi ili cijeloj rečenici samo onda kad bi bio siguran da je ono nedodirljivo. Njegovi dosadašnji radovi, iako malobrojni, svaki od njih temelj za stotinu drugih, priskrbili su mu glas prvoga sinologa njegova doba. Kolege sustručnjaci poznavali su ih do u tančine, gotovo napamet. Rečenice što ih je jednom zapisao važile su kao odlučujuće i obvezujuće. Kod prijepora obraćali su se

njemu, najvišem autoritetu i na područjima bliskima znanosti. Rijetkima bi učinio čast pismom. No koga bi odabrao, taj bi u jednome jedinom dopisu primio poticaj do poticaja i imao bi posla za više godina unaprijed, a rezultati toga rada, uzevši u obzir njegove poticaje, bili su unaprijed osigurani. Osobno nije razgovarao ni s kim. Pozive bi odbijao. Gdjegod bi se oslobodila katedra za istočnjačku filologiju, ponudili bi je prvo njemu. On bi to odbijao s prezrivom uljudnošću.

Rekao bi da nije rođen za govornika. Plaća za njegovu djelatnost učinila bi mu je odbojnom. Prema njegovu skromnom mišljenju, isti neproduktivni teoretičari kojima se povjerava nastava na srednjim školama trebali bi preuzeti i katedre na visokim školama, tako da se pravi, zbiljski kreativni istraživači mogu posvetiti isključivo svojem radu. Osrednjih glava ionako ne nedostaje. Predavanja koja bi on držao mogla bi, s obzirom na to da bi za svoje slušatelje morao postaviti najviše zahtjeve, računati tek na vrlo malo zanimanje. Na ispitima vjerojatno ne bi prošao nijedan kandidat. Dao bi si truda da mlade ljude ruši toliko dugo dok ne navrše trideset i, što iz dosade što zbog začetaka ozbiljnosti, ne nauče nešto malo, makar i privremeno. Već i samo primanje osoba čije pamćenje nije brižno ispitano u slušaonice fakulteta čini mu se upitnim i u najmanju ruku beskorisnim. Deset studenata odabranih nakon najtežih prijemnih ispita nesumnjivo bi dalo više kad bi ostali na okupu nego kad bi ih se umiješalo među stotinu tromih pivopija, uobičajenih na sveučilištima. Njegove su dvojbe dakle bitne i načelne naravi, istaknuo bi. Zbog toga moli kolege da se prijedlogu koji je, iako mu ne ukazuje počast, ipak zamišljen kao počastan, ubuduće više ne vraćaju.

Na kongresima gdje se sve obično odvija uz puno riječi, najviše je riječi o Kieniu. Ta gospoda, tijekom najvećega dijela života tiha, plaha i kratkovidna mišad, svakih nekoliko godina jednom bi potpuno izašla iz svojih uloga. Pozdravljali bi se, okupljali se u najneobičnije skupine, razgovarali ispod glasa ne kazavši ništa i na banketima jedan drugome obješenjački nazdravljali. Najdublje ganuti i najradosnije dirnuti, visoko bi dizali svoj

barjak, a štit vlastite časti držali bi čistim. Neumorno bi na svim jezicima obećavali isto. A i ako ne bi, toga bi se obećanja držali. Tijekom stanke sklapali bi oklade. Hoće li se Kien ovaj put zaista pojaviti? O njemu se govorilo puno, i to ne samo kao o čuvenome kolegi, njegovo je ponašanje izazivalo znatiželju. To što nikada nije unovčio svoju slavu, što je već deset godina uporno izbjegavao pozdravne govore i bankete gdje ga se slavilo unatoč njegovoj mladosti, što bi na svakome kongresu najavio važno predavanje, koje je onda za njega iz rukopisa čitao netko drugi, njegovi su kolege promatrali kao puko odgađanje. Jednom, možda ovaj put, iznenađeno će se pojaviti, pljesak utoliko snažniji zbog dugoga ustezanja primiti dostojanstveno i dati se izabrati za predsjednika skupa aklamacijom, na mjesto koje mu pripada i koje čak i odsutan na svoj poseban način zauzima. No gospoda su se varala. Kien se ne bi pojavio. Oni s jačom vjerom izgubili bi okladu.

Kien bi u posljednji trenutak otkazao. Njegovi rukopisi poslani nekojme odabranom bili bi popraćeni ironičnim riječima. Ako se uz bogati zabavni program stigne i do posla, što im u interesu opće ugode nikako ne želi, moli ih da tu sitnicu, rezultat dvogodišnjega rada, predstave kongresu, napisao bi. Nove i iznenađujuće rezultate svojega istraživanja običavao bi sačuvati za ovakve trenutke. Njihovo djelovanje, rasprave što bi se o tome rasprele, pratio je iz daljine mrzovoljno i savjesno kao da ih mora ispitati glede tekstualne održivosti. Skup je njegovu porugu prihvaćao. Od stotinu nazočnih, osamdeset ih se oslanjalo na njega. Njegovi su dosezi bili neprocjenjivi. Željeli su mu dug život. Da ga sustigne smrt, većina bi bila u smrtnome strahu.

Malobrojni koji su ga osobno upoznali u mladim godinama više mu se nisu sjećali lica. Opetovano su ga pismeno molili fotografiju. Odgovarao bi da je nema i da je ne kani imati. I jedno i drugo odgovaralo je istini. Na drugu koncesiju pristao je dobrovoljno. Kao tridesetogodišnjak svoju je lubanju, zajedno s njezinim sadržajem, ne sastavivši oporuku ni o čemu drugom, ostavio institutu za istraživanje mozga. Taj je korak opravdao

uvidom koji bi njegovo doista nevjerojatno pamćenje objasnio posebnom strukturom, pa možda i većom težinom mozga. Ne vjeruje doduše, napisao je rukovoditelju instituta, da je esencija genija pamćenje, kako se već neko vrijeme na više mjesta izvoljelo pretpostaviti. On sam nije ništa manje od genija. Negirati korist od gotovo zastrašujućega pamćenja kojim raspolaže za znanstveni rad bilo bi neznanstveno. Takoreći nosi u glavi još jednu knjižnicu, jednako bogatu i pouzdanu kao što je i ona stvarna, oko koje se, kako čuje, diže tolika prašina. Sjedi za pisačim stolom i osmišljava traktate u kojima ulazi i u najmanje pojedinosti a da ništa ne provjerava, osim u knjižnici u vlastitoj glavi. Dakako, poslije u stvarnoj literaturi provjerava navode i vrela, no to čini samo iz savjesnosti. Inače se ne može sjetiti nikakve pogreške u sjećanju koja bi mu se bila omaknula. Čak mu i snovi imaju jasnije obrise nego što je to uobičajeno kod većine ljudi. Neplastične, bezbojne i mutne vizije strane su snovima koje je dosad uzimao u obzir. Noć kod njega nikada ništa ne okreće naglavce; glasovi što ih čuje imaju normalno podrijetlo; razgovori koje vodi posve su razboriti i sve zadržava smisao. Nije u njegovoj nadležnosti da istražuje je li pretpostavljena veza između točnoga pamćenja i jednoznačnih, jasnih snova opravdana. On samo najskromnije ukazuje na to i moli da se osobni podaci što ih sebi dopušta u ovome pismu ne smatraju nadutošću ili ohološću, kazao je.

Kien je reproducirao još nekoliko činjenica iz vlastita života koje su u pravome svjetlu prikazale njegovo povučeno i šutljivo biće, lišeno svake oholosti. No ljutnja na drskog i bezobraznog muškarca koji ga je prvo pitao za ulicu, a onda ga napao, sa svakim je korakom rasla. „Dakle ipak mi neće preostati ništa drugo“, rekao je, stupio u vežu, pogledao naokolo – nitko ga nije promatrao – i iz džepa izvukao dugu, ali usku bilježnicu. Na naslovnici je visokim, uglatim slovima bilo napisano: GLUPOSTI. Oko mu se prvo zadržalo na tome. Zatim je prelistao bilježnicu; polovica je bila ispisana. Unio je onamo sve što je htio zaboraviti. Počeo je s datumom, satom i mjestom. Slijedio je događaj koji je opet trebao ilustrirati ljudsku glupost. Primijenjen citat, uvijek drugi, tvorio bi zaključak. Sabrane gluposti nije čitao

nikada; bio mu je dovoljan pogled na naslovnici. Kasnijih godina razmišljao je da ih objavi kao „Šetnje jednoga sinologa“.

Izvukao je oštro našiljenu olovku i napisao na prvu praznu stranicu: „23. rujna, tričetvrt 8. U Mutstraše me presreo muškarac s pitanjem gdje je Mutstraše. Da ga ne bih postidio, šutio sam. Nije se dao smesti i pitao je još nekoliko puta; ponašao se uljudno. Iznenada mu je pogled pao na naziv ulice. Primijetio je svoju glupost. Umjesto da se žurno udalji, kako bih ja to učinio na njegovu mjestu, predao se neobuzdanu bijesu i obasuo me najgrubljim uvredama. Da ga nisam štedio, ne bih doživio ovu neugodnu scenu. Tko je od nas dvojice gluplji?“

Posljednjom je rečenicom dokazao da ne staje ni pred samim sobom. Bio je nesmiljen prema svakome. Zadovoljno je pospremio bilježnicu i zaboravio onoga muškarca. Knjige su tijekom pisanja dospjele u neudoban položaj. Popravio ih je. Na idućemu uglu uplašio se vučjaka. Ovaj je sebi hitro i sigurno krčio put. Na napetome povocu za sobom je vukao slijepca. Ako bi netko previdio psa, njegova je nevolja bila prepoznatljiva po bijelome štapu koji je nosio u desnoj ruci. Čak i najužurbaniji, koji za slijepca nisu imali vremena, psu bi podarili pogled pun divljenja. On bi ih strpljivom njuškom gurnuo ustranu. Budući da je bio lijep i snažan, to ih nije smetalo. Iznenada je slijepac skinuo kapu s glave i zajedno sa štapom pružio je ljudima. „Za pseću hranu!“ molio ih je. Zasula ga je kiša kovanica. Nasred ulice stvorila se gužva oko njih dvojice. Promet je zastao; srećom na tome uglu nije bilo policajca koji bi njime upravljao. Kien je pogledao prosjaka izbliza. Bio je odjeven birano sirotinjski i imao obrazovano lice. Budući da su mu mišići oko očiju neprestance igrali – škiljio je, podizao obrve uvis i mrštio se – Kien mu nije vjerovao i odlučio ga je smatrati prevarantom. Pojavio se možda dvanaestogodišnji dječak, revno odgurnuo psa ustranu i u kapu bacio težak gumb. Slijepac je prazno zagledao u tome smjeru i zahvalio, za nijansu ljubaznije nego dotad. Zveket koji se začuo od gumba bio je kao da je od zlata. Kiena kao da je nešto ubolo u srce. Zgrabio je dječaka za kosu, i budući da mu je ruka bila zauzeta, udario ga

torbom po glavi. „Stidi se“, povikao je, „tako varati slijepca!“ Nakon što se to dogodilo, sjetio se što je u torbi: knjige. Lecnuo se, jer tako veliku žrtvu nije prinio još nikad. Dječak je tuleći otrčao. Da bi se vratio na uobičajenu, puno dublju razinu sućuti, Kien je u slijepčevu kapu ispraznio sav svoj sitniš. Okupljeni prolaznici glasno su povlašivali; sam se sebi učinio opreznijim i sitničavijim. Pas je krenuo, povukavši slijepca. Odmah zatim, kad se pojavio policajac, vodič i slijepac već su dosegli prijašnji korak.

Kien se sam sebi zakleo da će dobrovoljno umrijeti čim mu zaprijeći sljepoća. Uvijek kad bi susreo slijepca, spopao bi ga isti nelagodan strah. Volio je nijeme; prema gluhima, šepavima i ostalim bogaljima bio je ravnodušan; slijepci bi ga uznemirili. Nije shvaćao zašto ne završe život. Čak i kad vladaju pismom za slijepe, mogućnost čitanja im je ograničena. Eratosten, veliki aleksandrijski knjižničar, polihistor iz trećega stoljeća prije Krista koji je imao vlast nad pola milijuna svitaka, s osamdeset godina otkrio je nešto užasno. Oči su mu počele otkazivati. Još je vidio, ali više nije mogao čitati. Netko drugi bi čekao dok potpuno ne oslijepi. On je svoj rastanak s knjigama smatrao dovoljnim sljepilom. Prijatelji i učenici preklinjali su ga da ostane s njima. On se mudro nasmiješio, zahvalio se i u nekoliko dana odgladovao do smrti.

Taj veliki primjer mali će Kien, čija se knjižnica sastoji od samo dvadeset i pet tisuća svezaka, kad dođe vrijeme, lako slijediti.

Ostatak puta do stana prošao je ubrzanim korakom. Jamačno je već osam. U osam počinje posao. Netočnost mu je izazivala podražaj na povraćanje. Tu i tamo krišom bi posegnuo prema očima. Činilo se da su u redu, osjećaj je bio ugodan i nisu se doimale ugroženima.

Na četvrtome i najvišem katu kuće u Ehrlichstraße 24 nalazila se njegova knjižnica. Ulaz u stan bio je osiguran trima složenim bravama. Otključao ih je, prošao predsobljem u kojemu je bila samo vješalica i ušao u radnu sobu. Oprezno je odložio torbu na naslonjač. Onda je nekoliko puta gore-dolje prošao ravnim nizom od četiri visoke i široke prostorije koje su činile njegovu knjižnicu. Svi zidovi bili su do stropa prekriveni knjigama.

Polako je podizao pogled uz njih. U strop su bili ugrađeni prozori. Bio je ponosan na svoje nadsvjetlo. Prozori sa strane su prije više godina zazidani nakon teške bitke s kućevlasnikom. Tako je u svakoj sobi dobio i četvrti zid, mjesto za još knjiga. Također mu se i svjetlo koje je sve police jednako mjerljivo osvjetljavalo činilo pravednijim i primjerenijim njegovu odnosu prema knjigama. Iskušenje da promatra što se događa na ulici – loša navika što jede vrijeme, a očito je dobivamo s rođenjem – otpala je zajedno s prozorima. Svakodnevno, prije nego što bi sjeo za pisaci stol, blagoslovio bi to čega se dosjetio i dosljednosti kojima je mogao zahvaliti ispunjenje najveće želje: posjedovanja bogate, organizirane i na sve strane zatvorene knjižnice u kojoj ga nikakav suvišan komad namještaja i nikakva suvišna osoba nisu odvrćali od ozbiljnih misli.

Prva prostorija služila je kao radna soba. Masivni, stari pisaci stol i naslonjač ispred njega te još jedan naslonjač u kutu sa suprotne strane bili su sav njezin namještaj. Osim toga ondje se stisnuo uski divan, koji je Kien rado previđao, jer na njemu je samo spavao. Na zidu su visjele pomične ljestve. Bile su važnije od divana i tijekom dana su se selile iz prostorije u prostoriju. Prazninu triju preostalih prostorija nije narušavala ni jedna stolica. Nigdje stola, ormara, peći, koji bi prekinuli šarenu jednoličnost polica za knjige. Lijepi, teški sagovi koji su posvuda prekrivali podove, davali su toplinu neljubaznoj polutami koja je kroz širom otvorena vrata sve četiri prostorije povezivala u jednu jedinu visoku dvoranu.

Kien je hodao ukočeno i naglašeno. Po sagovima bi stupao posebno čvrsto; radovalo ga je što takvi koraci ne izazivaju ni najmanji odjek. U njegovoj knjižnici čak je i slonu bilo onemogućeno da bučno stupa po podu. Zato je jako cijenio sagove. Provjerio je jesu li sve knjige ostale u redu u kakvome ih je ostavio prije sat vremena. Zatim je počeo vaditi sadržaj torbe. Kad bi ušao, obično bi je stavljao na stolicu ispred pisacega stola. Inače bi je možda zaboravio i prihvatio se posla prije nego što bi je ispraznio, a taj ga je posao u osam sati najžešće pritiskao. Uz pomoć ljestava raspodijelio je sveske onamo kamo pripadaju. Unatoč pozornosti posljednji je – budući

da je već bio tako daleko, požurio je još više – pao na pod s treće police, za koju mu nisu bile potrebne čak ni ljestve. Bio je to upravo onaj Mencija kojega je volio iznad svega. „Glupan!“ vikao je na sebe. „Nepismeni barbarin!“ Zatim je nježno podigao knjigu i brzo krenuo prema vratima. Prije nego što je stigao do njih, sjetio se nečega važnog. Vratio se i gurnuo ljestve na suprotnome zidu što je mogao tiše na mjesto nesreće. Mencija je objema rukama stavio na sag u podnožju ljestvi. Sad je mogao prići vratima. Otvorio ih je i uzviknuo van:

„Najbolju krpu za prašinu, molim!“

Ubrzo je domaćica pokucala na odškrinuta vrata. On nije odgovarao. Diskretno je gurnula glavu u procijep i upitala:

„Je li se nešto dogodilo?“

„Ne, samo dajte ovamo!“

U njegovu je odgovoru i protiv njegove volje čula jadicovku. Bila je odveć znatiželjna da bi to samo tako pustila. „Ali molim vas, gospodine profesore!“ rekla je s predbacivanjem u glasu, ušla u sobu i na prvi pogled shvatila što se dogodilo. Kliznula je prema knjizi. Pod plavom štirkanom suknjom što seže do saga noge joj se nisu vidjele. Glava joj je bila ukošena. Oba su joj uha bila široka, plosnata i klempava. Budući da je desno uho dodirivalo rame, koje ga je djelomice prekrivalo, lijevo je uho izgledalo utoliko veće. Dok bi hodala i govorila, kimala bi glavom. Ramena su joj naizmjenice, u ritmu pratila te pokrete. Sagnula se, podigla knjigu i krpom za prašinu desetak puta temeljito prešla preko nje. Kien joj je nastojao ne pomagati. Nije volio ljubaznost. Stajao je pored nje i pazio da svoj posao obavi ozbiljno.

„Da, lako se to dogodi kad se stoji gore na ljestvama, pa molim vas.“

Zatim mu je pružila knjigu poput tanjura obrisanog od prašine. Bila bi jako rado s njim zapodjenula razgovor. No nije joj uspijevalo. Rekao je kratko „hvala“ i okrenuo joj leđa. Razumjela je i otišla. Kad je već držala kvaku u ruci, on se iznenada okrenuo i upitao lažno ljubazno:

„To vam se već počesće događalo?“

Prozrela ga je i iskreno se rasrdila: „Ali molim vas, gospodine profesore!“ To „molim vas“ virilo je poput trna iz njezina svilenog govora. Još će mi dati otkaz, pomislio je on i objasnio ublažavajući stvari:

„Samo pitam. Znate kakve se vrijednosti kriju u ovoj knjižnici!“

Nije bila pripravna na tako popustljivu rečenicu. Nije znala što bi odgovorila i zadovoljna je izašla iz sobe. Nakon što je izašla, on je počeo sebi predbacivati. Govori o svojim knjigama poput najprljavijega trgovca. Pa kako da onda takvu osobu navede da s knjigama postupa kako treba? Njihovu pravu vrijednost nije razumjela. Morala je misliti da on s knjižnicom trgovački špekulira. E, to su ljudi! E, to su ljudi!

Nakon nehotičnoga naklona upućenog japanskim rukopisima na pisaćem stolu, napokon je za njega sjeo.